

'In sommige straten komen tientallen struikelstenen'

Twee gezinnen, drie stellen, twee zussen, een tante en neef en een Poolse immigrant met zijn huishoudster. Voor deze 21 joodse voormalige inwoners van Naarden en Bussum zijn vrijdag struikelstenen gelegd voor hun laatste reguliere woning.

Joyce Huibers
j.huibers@mediahuis.nl

Gooise Meren ■ Het zijn de eerste stenen in opdracht van de in december 2021 opgerichte Stichting Struikelstenen Gooise Meren. Eerder werden er al enkele tientallen struikelstenen gelegd in Gooise Meren op initiatief van nabestaanden en bewoners door de Stichting Instandhouding Joods Erfgoed Gooi en Vechtstreek. „Het kost even tijd voor je als stichting zover bent dat je de eerste stenen kunt leggen. Je moet ze aanvragen, doet research naar het leven van de overledenen, spoort eventuele nabestaanden op en moet fondsen werven. Want zonder geld geen stenen”, aldus voorzitter Janine Beulink.

Weerstand

Initiatiefnemer van de nieuwe stichting is de Naardense Marlo Reeders, directeur van de Nationale Monumentenorganisatie en voormalig directeur van de Grote Kerk Naarden. Beulink: „Zij heeft jaren

geleden geprobeerd om een aantal struikelstenen in de vesting geplaatst te krijgen, maar stuitte toen op weerstand. Ik kende haar niet, maar las erover in de krant en heb haar toen gebeld om te zeggen dat ik het een heel goed initiatief vond. Marlo bleek meer steunbetuigingen te hebben gehad en had een lijst gemaakt van al deze mensen. In coronatijd heeft ze ons digitaal bij elkaar gebracht. Ze staat door haar drukke werkzaamheden niet aan het roer, maar zit nog wel in ons comité van aanbeveling.”

Al snel is het Beulink en de anderen duidelijk dat dit groter is dan een paar stenen in Naarden. Voor het werven van fondsen is bovendien de oprichting van een stichting nodig. „Deze stenen kosten 150 euro per stuk en in Gooise Meren zijn in oorlogstijd zo'n 600 joden op transport gesteld en vermoord. Dat zijn enorme aantallen en dus hoge kosten.”

Initiatief

Beulink is daarom heel blij met het initiatief van bewoners van de Mecklenburglaan waar vrijdag struikelstenen zijn geplaatst voor

het gezin Minekenhoff (zie kader). „We kregen een mail of er in hun straat nog meer struikelstenen gaan komen en of ze daar iets voor kunnen doen. Nu komen er allemaal grote en kleine donaties bij ons binnen.” Volgens de voorzitter zijn er straten in Naarden en Bussum waar tientallen struikelstenen moeten komen te liggen. „Daar is de Mecklenburglaan er overigens niet een van, maar bijvoorbeeld wel de Graaf Willem de Oudelaan in Naarden.”

Stichting Struikelstenen Gooise Meren wil voor iedere in de oorlog weggevoerde joodse inwoner uiteindelijk een steen plaatsen. Beulink verwacht daar zo'n tien jaar voor nodig te hebben. Dat heeft vooral te maken met de productie van de struikelstenen. De messingplaatjes, waarin naam, geboorte-, deportatie- en sterfdatum worden gestanst, worden met de hand gemaakt. „We kunnen daardoor maar een beperkt aantal per keer bestellen.” Daarnaast heeft ook het researchteam tijd nodig om het leven van de omgekomen inwoners in kaart te brengen, hun levensverhalen worden op de website geplaatst, en nabestaanden op te sporen. „Als nabestaanden tegen een steen zijn, dan doen we het uiteraard niet, maar dat komt zelden voor”, zegt Beulink. „In de joodse traditie geldt: iemand leeft voort zolang hij herinnerd wordt. Zolang je naam genoemd wordt, ben je niet vergeten. Dat is de gedachte achter de struikelstenen.”

Emmaschool

Het gaat de stichting overigens niet alleen maar om het leggen van de stenen. Ook educatie is belangrijk. Beulink: „De verschrikkingen van 1940-1945 mogen niet vergeten worden, zeker nu we om ons heen weer veel (oorlogs)ellende zien. We zijn daarom heel blij dat twee groepen acht van de Bussumse Emmaschool aanwezig zijn bij het leggen van de stenen in de Regenboogstraat in Naarden en in de Mecklenburglaan in Bussum.”

De bedenker van de struikelstenen, de Duitse kunstenaar Gunter Demnig, is deze week in Nederland en heeft zelf de eerste zes stenen in Naarden-Vesting gelegd.

De stenen kosten 150 euro per stuk en in Gooise Meren zijn in oorlogstijd zo'n 600 joden op transport gesteld en vermoord. Dat zijn hoge kosten

De twee stenen voor Jankiel Rotenbach en Irmgard Gertrud Thomasky.

FOTO MARGOT BRAKEL FOTOGRAFIE

Er werden bloemen bij de struikelstenen gelegd.

FOTO MARGOT BRAKEL FOTOGRAFIE

„
Als nabestaanden tegen een steen zijn, dan doen we het uiteraard niet, maar dat komt zelden voor

Van zwerfkeien tot vervalste verklaringen; de levens achter de stenen

Naarden/Bussum ■ De eerste twee stenen die vrijdag om 09.00 uur zijn geplaatst zijn voor David Levie van Gelder die tijdens de oorlog met zijn tante Betje de Leeuw aan de Gansoordstraat 27 in Naarden-Vesting woont. In eerste instantie krijgen tante en neef uitsstel van deportatie, omdat Betje ziek is en David voor haar zorgt. In 1943 worden ze echter alsnog afgevoerd naar Kamp Vught waar Betje na twee weken overlijdt, 86 jaar oud. Neef David wordt een dag na haar overlijden op transport gezet naar Sobibor waar hij in mei 1943 op 69-jarige leeftijd omkomt in de gaskamers.

Zwerfkeien

Bizar en pijnlijk zijn ook de details na hun vertrek. 'In juni van dat jaar heeft Gemeentewerken Naarden de woning van het tweetal ontruimd. De verzameling zwerfkeien van David werd naar een opslag van de gemeente gebracht. Twee man met paard-en-wagen waren er 27 uur mee bezig. De gemeente declareerde de kosten ervan (fl 57,24) bij het ministerie van Binnenlandse Zaken onder de kille post 'kosten inzake de ontruiming van achtergelaten jodenwoning'

gen', zo staat te lezen op de website van Stichting Struikelstenen Gooise Meren.

In de vesting zijn meerdere stenen gelegd. In de Regenboogstraat op de hoek met de Wuijvert zijn struikelstenen geplaatst voor de Poolse immigrant Jankiel Rotenbach en zijn huishoudster Irmgard Gertrud Thomasky. De zussen Betje en Sara Heijlbron worden herdacht voor hun voormalige woning en manufacturenwinkel aan de Marktstraat 18. Kloosterstraat 16 was het laatste 'vrije' adres voor het echtpaar Eliazer en Betje Henselijn en voor de deur van Turfpoortstraat 45 liggen de stenen van Salomon Philip, Klaartje, Philip Salomon en Beelo Heijlbron.

Psychiater

Voor het echtpaar Max en Else Keilson, de ouders van de bekende Bussumse schrijver en psychiater Hans Keilson, zijn twee stenen gelegd voor Sandtmannlaan 34 in Naarden. Bij de plaatsing is voorgedragen uit de biografie die binnenkort over hun zoon verschijnt. Gerrardus Vita Israël en zijn vrouw Esther worden herdacht op de Jacobus Verhoeflaan, 26 in Naarden.

Voor de familie Minekenhoff zijn vijf struikelstenen geplaatst op

Mecklenburglaan 14 in Bussum. Vader Paul komt als klein jongetje begin twintigste eeuw met zijn ouders vanuit Amsterdam naar het Gooi. Zijn vader Isaac Minekenhoff heeft een zaak in waterdichte kleding en is een van de oprichters van de joodse gemeente in Bussum.

Lagere school

Paul trouwt met Anita Witteboon en samen krijgen ze twee zoons, Eddy en Robbie. Ze wonen op de bovenverdieping van Mecklenburglaan 14. Beneden is het kantoor van de zaak, die Paul in 1930 heeft overgenomen van zijn vader. Omdat Paul een belangrijke man is in de Joodse Raad krijgt hij in eerste instantie ontheffing voor deportatie. Wel wordt zijn zaak onteigend, waarop de familie de benedenverdieping beschikbaar stelt voor een joodse lagere school. Die wordt in 1942 al weer gesloten, omdat alle leerlingen inmiddels zijn ondergedoken of gedwongen zijn verhuisd naar Amsterdam.

In april 1943 wordt ook het gezin Minekenhoff gedwongen naar Amsterdam te verhuizen samen met de vader van Anita, Salomon Witteboon. Een maand later wordt het gezin op transport gezet naar

Herman, Robbie, Isaac, Paul en Eddy Minekenhoff (vlnr) kwamen allemaal om in Sobibor.

EIGEN FOTO

Westerbork. Vanuit daar schrijft oudste zoon Eddy een laatste briefkaart aan zijn vriend Wout. Daarop beschrijft hij de barak: 'de bedden zijn net als in een boot: 3 boven elkaar'. Tien dagen later worden ze bij aankomst in Sobibor vermoord. Paul is dan 48, Anita 37, Eddy 14 en Robbie 10. Ook Pauls tweelingbroer Herman en zijn vader Isaac vinden hier een maand later de dood.

Salomon Witteboon is de enige bewoner van Mecklenburglaan 14

die de oorlog overleeft. Het lukt hem om de autoriteiten ervan te overtuigen dat hij niet joods is. Waarschijnlijk met vervalste verklaringen, maar dat is niet zeker. Toch krijgt hij naar de regels van struikelstenen bedenker Gunter Demnig een steen om het gezin zoals het werd weggevoerd uit Bussum weer te herenigen.

Meer informatie is te vinden op www.struikelstenengooisemeren.nl.